

Савчук Т. С.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри філології та перекладу

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

ВЗАЄМОВІДНОШЕННЯ ФОНОСЕМАНТИКИ, ОНОМАТОПЕЇ ТА МОВНОГО ЗНАКА У ЛІНГВІСТИЧНІЙ ТРІАДІ

Анотація. Особливий інтерес мовознавців викликає співвідношення між значенням слова та його звуковою формою, що базується на здатності звука викликати незвуковий уявлення. Цю властивість можна пояснити початковою роллю предметів і явищ, пов'язаних із різними звуками у житті людини, що проходила етапи свого становлення. У вивченні фоносемантизму очевидними є три етапи: на початковому етапі виникнення і розвитку вчення про фоносемантизм – лінгвістична методика відбору й аналізу фактичного матеріалу, типова для європейської лінгвістики, такими методами, як опис, спостереження, інтуїція, суб'єктивізм, без використання необхідного у цих випадках математичного апарату чи інших більш точних критеріїв; вивчення фізичних (артикуляційних) властивостей звука, що, однак, не знайшло експериментального підтвердження і на практиці звелось до тих же пошуків прикладів; експериментальні дослідження існування фоносемантизму, які привели до вищого науково-об'єктивного етапу розвитку вчення про символіку звука. У цьому ж контексті важливою категорією є мовний знак. Категорія знака є визначальною у фоносемантичних пошуках. Мовні знаки упорядковані у знакової системі, в якій окремі знаки закономірно поєднані й отримують своє значення лише у поєднанні з іншими знаками цієї ж системи. Мовна значеннєвість знака зумовлена внутрішнім аспектом мови і відмежована від усіх інших мовних знаків цієї ж системи. Знак – це певний матеріальний предмет, що вказує на інший предмет навколишньої дійсності, тобто знак володіє двома ознаками: він матеріальний (чуттєво сприймається предметом дійсності) та вказує на щось поза собою. У цій базовій властивості знака і полягає вся таємниця мов як організмів, які наповнюють звукову субстанцію інтенцією позначення або фокусують зміст із самої матеріальності звуків. Ця властивість полягає у такому: позначаюче та позначуване абсолютно нероздільні.

Ключові слова: фоносемантизм, ономатопея, мовний знак, значення слова, звукова будова, довільність, умотивованість, принцип детеромінізму, табу.

Сьогоднішній науковий пошук не може стовідсотково довести або спростувати існуючу теорію через низку лінгвальних умов, які надають можливість усталеній теорії відступити, і реальний процес зміни теорій або, точніше, зміни наукових парадигм є набагато складнішим. Вирішальну роль у цьому процесі відіграє усталена позиція наукового співтовариства, яке опирається на складну систему критеріїв та оцінок, що мають ірраціональний характер. Уява про знання, мислення, сприйняття світу як системи, що еволюціонує, формується у процесі взаємодії людини з природним та соціокультурним середовищем.

Сучасне мовознавство у галузі дослідження і вивчення фоносемантизму представлено іменами таких науковців,

як С. Воронін, О. Газов-Гінзберг, В. Левицький, О. Михайлов, М. Панов, В. Панфилов, О. Пузирьов, В. Русанівський, В. Шаховський, С. Шляхова, О. Штерн, а також зарубіжними науковцями, такими як: Ш. Баллі, Д. Болінджер, Л. Блумфілд, К. Бюлер, Д. Вестерман, А. Дебруннер, З. Ергель, О. Єсперсен, А. Зібберер, Б. Малмберг, Х. Марчанд, Г. Мюллер, В. Мюс, Е. Партрідж, Г. Пауль, Ж. Петерфальві, Е. Сепір, В. Скалічка, І. і М. Тейлори, С. Ульман, Д. Ферс, Р. Якобсон.

Актуальність дослідження полягає у всебічному аналізі неоднозначних відношень *слово – звук* у мові, а об'єктом наукового пошуку слугують звуко-символічні мовні одиниці.

Мова є соціальним явищем, і більшість мов світу мають термін для позначення *слова*. Але існує ще одна одиниця, яка здатна зняти завісу з таємниць мови – це *знак*, найменша одиниця, яку ми отримуємо у результаті аналізу і кінцевого членування у мові.

З погляду семантики, мова у процесі комунікації є другим, не повністю самостійним, визначальним елементом цього процесу. Під мовою розуміють інструмент, який потрібно мати на увазі у процесі комунікації. Цей інструмент оформлює думку носія мови із врахуванням соціокультурного середовища, а весь цей процес завдячується фундаментальній категорії знака. Категорія знака є визначальною і у фоносемантичних пошуках.

Серед основних принципів фоносемантизму (далі – ФС) розглядають принцип *недовільності мовного знака*, принцип *детермінізму*, *відображення*, *цілісності*, *багатоплановості* [1, с. 22]. *Знак* є носієм інформації. Йдеться про *знак* саме тоді, коли фізичний сигнал (акустичний) застосовується для передачі певного повідомлення. Необхідно відрізнити *знак* (*Zeichen*) від *ознаки* (симптому – *Abzeichen*), яка часто визначається як символ. Знак означає щось, символи ж є ознакою чогось. Загалом мовні знаки є поєднанням уявлення та звукового образу [2, с. 134].

Мовний знак Ф. де Соссюр характеризує як цілісність, яка складається з уявлення та звукового образу. Учений вводить термін «*signifié – signifiant*», «означуване – означуюче». *Мовні знаки* упорядковані у знакової системі, в якій окремі знаки закономірно поєднані й отримують своє значення лише в поєднанні з іншими знаками цієї ж системи (вводить поняття «семіологія»). Значеннєвість не розглядається як ідентична до значення. Мовна значеннєвість *знака* зумовлена внутрішнім аспектом мови і відмежована від усіх інших *мовних знаків* цієї ж системи. Основними характеристиками *мовного знака* Ф. де Соссюр вважає довільність та лінійність [3, с. 80], умотивованість характеризується як протилежна ознака до довільності. Для повної характеристики *мовного знака* необхідно ще пояснити, що Ф. де Соссюр вважає «змінним» і «незмінним». Незмінне розкривається у тому розумінні, що мова є завжди

спадком певної епохи, відкидає часткове; існує як цілісність [3, с. 84]. Змінним є те, «що поєднує маси, які розмовляють, із плінністю часу» [3, с. 88].

Таким чином, у семіотичі *знак* – це певний матеріальний предмет, що вказує на інший предмет навколишньої дійсності, тобто знак володіє двома ознаками: «він матеріальний (чуттєво сприймається предметом дійсності) та вказує на щось поза собою» [4, с. 26].

У базовій властивості *знака* власне і полягає вся тасмниця мов як організмів, які наповнюють звукову субстанцію інтенцією позначення або фокусують зміст із самої матеріальності звуків. Ця властивість полягає у такому: позначаюче та позначуване абсолютно нероздільні. Ігнорування цієї властивості породжувало у давнину багато дискусій.

З кінця XVIII ст. існують вербальні стратегії – табу. Термін був запозичений із мови полінезійських племен, де цей мовний факт має місце і нині. Мета цих стратегій – уникнути не самого табуйованого предмета, а позначуваного, яке автоматично виникає у свідомості, якщо вимовляється, відповідно, позначуюче. Коли накладається заборона на звуки табуйованого слова, одночасно відкривається і його зміст, а також і всі інші уявлення, що супроводжують виникнення слова у свідомості людини. Отже, у *знаці*, який визначається структурою певної мови, позначуюче незалежно від його форми і позначуване незалежно від його екстенції стають двома нероздільними сторонами однієї і тієї ж реальності.

А. Шафф, аналізуючи знакову систему взагалі і мовні знаки зокрема, підкреслює, що різниця між мовними і немовними знаками в тому, що мовні знаки можуть виступати як назви. Інакше кажучи, «немовні знаки означають щось, мовні знаки не лише означають, але й позначають» [5, с. 43]. Аналіз знака і знакової системи мови проводить У. Еко у праці «Семіотика і філософія мови» [6]. Якщо А. Шафф поділяє знаки на природні і штучні, то В. Левицький розглядає знаки-симптоми і знаки-несимптоми [7, с. 6–7]. Усі знаки поділяються на симптоми, зображення, символи та власне знаки.

Ш. Баллі, враховуючи сосюрівське положення довільності й невмотивованості знака, підкреслює, що «він залишається довільним знаком, незважаючи на свою відносну вмотивованість», доповнюючи таким чином теорію Ф. де Соссюра [8, с. 144–151], та розглядає знак як такий, що умотивований своїм означуванним і означаючим. Далі Ш. Баллі аналізує звуки вигуків, ономапоетичні слова, експресивне значення подвоєння, зіставляє артикуляційну функцію звука і роботу звукотворних органів; розглядає мотивуюче значення наголосу та інтонації. Отже, поняття довільності та вмотивованості мовного знака є відносними поняттями, пов'язаними з асоціативним полем уявлень [9, с. 151].

Е. Бенвеніст, аналізуючи природу мовного знака, намагається розкрити сосюрівське поняття «довільності» знака, трактує мовний знак як категорію, що поєднує поняття як означуване й акустичний образ як означуюче. Тому «зв'язок між означуванним і означуючим є не довільним, а, навпаки, необхідним» [10, с. 92].

Н.В. Крушевський розрізняв два основні фактори у житті мови – два типи асоціацій: за подібністю і за суміжністю. Зв'язок між певним означуванним і певним означуючим, який Ф. де Соссюр називає довільним, є насправді «заучений і закріплений звичкою зв'язок за суміжністю» [11, с. 35].

Суттєвий вплив на формування теорії фоносемантизму мають ідеї Ч. Пірса, семіолога, який сформулював тезу про три рівні знаків: перший – іконічний, тобто в цьому разі немає різниці між тим, чим є річ, і тим, що вона представляє; другий – інозексичний – знак у своїй суті вказує на щось інше, наприклад на вогонь, тобто є індексом «вогню». Вторинність значно глибша, ніж просто індексація. Вона є впровадженням будь-якої форми «бінарності». Третій тип – символічний, лише на цьому рівні, за Ф. Соссюром, виникає справжня «довільність». Р. Якобсон пояснив суть класифікації знаків у Ч. Пірса, продемонстрував наявність у мовній системі не тільки ідеальних знаків-символів, але й обов'язкову присутність в ній індексальних знаків, які він описав під назвою шифтерів, а також іконічних знаків і явищ так званого діаграматичного іконізму [12, с. 22]. Класифікація Пірса-Якобсона завдає відчутного удару по тезі Ф. де Соссюра про невмотивованість і довільність знака.

Науковці по-різному ставилися до формулювання основного сосюрівського принципу знака: довільності мовного знака. Так, Ш. Баллі, А. Сеше, А. Мейє, Ж. Вандрієс підкреслювали «відсутність зв'язку між значенням і звуком», Л. Блумфілд писав, що «мовні форми довільні» [13]. Однак О. Єсперсен зазначав, що довільність у мові надто перебільшена, а Ж. Дамуретт, Е. Пішон, Д. Болінджер відкрито заявили, що «знак недовільний» [11, с. 39].

Г. Пауль наголошує, що «той чи інший звуковий комплекс пов'язується з певним комплексом уявлень, які надають цьому звуковому комплексові відоме значення» [14, с. 214], досліджуючи природу звуків та ономапоетичних утворень, наголошує, що ономапоетичний характер мають більшість слів дитячої мови.

Г. Шухардт акцентує увагу не на звуках, а на значенні, тому що «душа» слова міститься в понятті, а не в звуках [11, с. 67]; розглядає звуконаслідувальні (імітаційні) утворення; характеризує значення окремих звуків, звукосполучень звуконаслідувального характеру; звертається до терміна «фонетична символіка». О. Єсперсен вказує на те, що «між поняттям і звуком установлюється настільки тісний зв'язок, що вони взаємно індукуються в нашій свідомості» [15, с. 284].

Не обійшли увагою символіку звука К. Бюлер, А. Дебруннер, Г. Мюллер, Р. Піаже, В. Пізані, які в унісон стверджували про наявність звукової символіки та проводили власний пошук доказів.

Розгляд поняття ФС розпочато з історичного підходу, бо, як влучно зауважила Є.С. Кубрякова, «без історії предмета немає й теорії предмета» [16, с. 18]. Так, учення про довільність і недовільність мовного знака, яке є основним у звуко-символічній теорії, проходить становлення через беззаперечні докази. Таким чином, разом із бодуєнівським протиставленням *Nebeneinander-Nacheinander*, сосюрівським протиставленням (дихотомією) знаків *in praesentia* знакам *in absentia* (тобто синтагматичні і парадигматичні відношення знаків), протиставленням асоціації знаків за суміжністю і за подібністю М. Крушевського, нарешті, разом із глосематичним протиставленням кон'юнкції «і-і» та диз'юнкції «чи-чи» треба визнати важливість і якобсонівської опозиції двох типів комбінаторики знаків: лінійної сполучуваності і симультанного сумісництва. Отже, знак сприймається, пояснюється, осмислюється й інтерпретується. Інтерпретація знака досягається шляхом заміни вихідного знака іншим знаком чи набором знаків.

Активно розробляється у лінгвістиці країн пострадянського простору питання умотивованості мовного знака. Так,

Г.П. Мельников відпрацьовує проблему «асоціації звукообразу з поняттям», вбачає в мовному знакові вмотивованість за формою і за значенням [17, с. 6]; підкреслює необхідність лінгвістичного дослідження за наявності кореляції між звучанням і значенням, щоб новоутворення враховували асоціації, і «ці новоутворення одержували підвищену ймовірність ефективного функціонування» [17, с. 4]. Кореляцію між звучанням і значенням слова вивчають Д. Вестерман, О. Газов-Гінзберг, В. Головін, Б. Журковський, В. Самарін, О. Спіркін. Порівнянню типів асоціації між значенням і звучанням в неспоріднених мовах присвячені праці О.М. Журинського. Виявленням психологічної кореляції через психолінгвістичні експерименти та машинне моделювання займаються О.П. Журавльов, В.В. Левицький, О.І. Штерн.

Л.Б. Ітельсон, акцентуючи увагу на трьох рівнях вмотивованості значень мовного знака (сигнальний, предметний, логічний), зауважує, що значення мовного знака детермінується актуалізацією предметно-дійових і мовних асоціацій, не існує суттєвої відмінності між вільним асоціюванням та цілеспрямованим осмисленням, значна роль відводиться при цьому практиці та мовному досвіду індивідуума [18, с. 11–16].

О.О. Леонтьєв, відпрацьовуючи лінгвістично-психологічну проблему внутрішньої вмотивованості мовного знака, розрізняє звуконаслідування та звуковий символізм: при звуконаслідуванні звукова форма слова вмотивована на рівні індивідуальних значень цього слова, а при звуковому символізмі – на рівні категоріального (граматичного чи лексико-граматичного) значення [18, с. 51].

Б.В. Журковський проводить аналіз ідеофонів – зображувальних слів із нульовою чи аномальною морфологією з онома-топетичною основою у мовах банту [18, с. 54–55]. Семантику голосних звуків в ідеофонах характеризує О.М. Журинський, вивчаючи зв'язок звука і значення [18, с. 56–59].

О.П. Журавльов, опираючись на соссюрівський принцип довільності мовного знака, констатує, що «закріплення саме такого значення за певним звуковим комплексом не може бути випадковим, повністю довільним; сама природа звуків, що утворюють слово, визначила своєрідно його значення» [18, с. 64]. Розглядаючи три типи вмотивованості (фонетичну, морфологічну та семантичну), О.П. Журавльов стверджує, що аспект фонетичної вмотивованості є у «зв'язку між умовним і символічним значенням мовного знака» [19, с. 82], який встановлюється шляхом психолінгвістичних експериментів. Явище фонетичного символізму являє собою «синестетичне співвідношення звука мови з незвуковими увлєннями і поняттями», при цьому підкреслюється «ознаковий характер фонетичної значимості» [19, с. 88].

О.С. Штерн акцентує увагу на об'єктивних критеріях виявлення «звукової символіки», коли «звуки здатні виражати якщо не зміст, то хоча б емоції» [20, с. 69]. Звукову символіку ми спостерігаємо в поетичній мові, у мові дітей (дитячому лепеті), під час оцінки фонетичної будови мови (наприклад, «музичність» італійської та «жорсткість» німецької мов).

Підкреслюючи значущість звуків мови, Е. Сепір стверджує, що об'єктивне порівняння звуків декількох мов не має психологічного й історичного значення, якщо ці звуки «попередньо не «зважені», якщо їхня фонетична «значущість» не визначена». А фонетична значущість звуків визначається «їх загальною поведінкою та функціонуванням у живій мові» [21, с. 44].

В.М. Солнцев, аналізуючи мовний знак та його властивості, вбачає вмотивованість зв'язку певних звуків і певних значень на рівні «вторинних явищ» [4, с. 24] і пояснює, що звук не має натурального від природи значення, бо «значення є фактом свідомості», зумовленим соціально й історично. Тому «символічний зв'язок між окремими звуками та деякими значеннями може виникнути тільки як вторинне явище» [4, с. 25]. В.М. Солнцев вивчає ФС у комплексі, що включає явища звуконаслідування і звукового символізму як вторинні явища [4].

О.О. Леонтьєв, досліджуючи звукові проблеми психолінгвістики, структуру знака через «план змісту і план вираження» та зв'язок знака з іншими знаками, тлумачить «знак як деяке узагальнення символу, який фіксує не тільки і не стільки предмет дійсності, скільки зв'язок між предметами» [22, с. 85].

Е. Аветян, аналізуючи ступінь її знаковості, стверджує: «Якщо природа трансформується в знак, вона наділена знаковим потенціалом, який реалізується в знаковій ситуації; а якщо знак вишукує мотивацію, то він є результатом еволюції ознаки з природною мотивацією значення» [23, с. 17].

Б.А. Зільберт, враховуючи топологічні дослідження, наголошує на вмотивованості мовних знаків «системою елементів суспільної свідомості, які, у свою чергу, детерміновані «реальними предметами об'єктивної дійсності» [24, с. 27].

Американська психолінгвістика розглядає семантичний аспект звуків мови під різними кутами зору, які містять термін «фонетичний символізм». Представники теорії відношень, наприклад, стверджують, що значення фонетичних форм мовних одиниць відповідають референтним значенням цих одиниць. За асоціативною теорією, завдяки мовному досвіду окремі слова створюють узагальнюючий ефект, який можна інтерпретувати як певне значення звукової оболонки слова безвідносно до референта. Синестетична концепція звукового символізму передбачає аналіз відповідностей між референтами і синестетичними ефектами, викликаними звуками мови.

Сучасні психолінгвісти будують свої докази на точних психометричних та лінгвістичних експериментах із застосуванням апарату теорії ймовірності та математичної статистики. Так, Р. Браун і Р. Наттел [25, с. 441–445], аналізуючи відгадування інформантами змісту антонімічних пар з невідомою для інформантів мови, встановили, що якщо фонетична оболонка (форма) слова відповідає його лексичному значенню, то ймовірність правильного відгадування статистично суттєво відрізняється від випадкового. Таким методом було досліджено багато мовних сімей, і виявилось, що їх можна об'єднати в групи за ознакою спільності фонетичного значення.

Отже, очевидними є три етапи у вивченні ФС. На початковому етапі виникнення і розвитку вчення про ФС застосовується лінгвістична методика відбору й аналізу фактичного матеріалу типовими для європейської лінгвістики методами (опис, спостереження, інтуїція, суб'єктивізм) без використання необхідного у цих випадках математичного апарату чи інших більш точних критеріїв. Лінгвістична методика зводилася до пошуку груп слів (частіше однієї мови) з «подібним» звучанням і «подібним» значенням.

Наступною ідеєю в дослідженні явища ФС є вивчення фізичних (артикуляційних) властивостей звука. Проте ця ідея не знайшла експериментального підтвердження і на практиці звелася до тих же пошуків прикладів. Отже, для раннього етапу розвитку цього вчення характерна наївність і суб'єктивізм у тлумаченні фоносемантичних явищ.

Експериментальні дослідження існування ФС привели до вищого науково-об'єктивного етапу розвитку вчення про символіку звука. Експериментальне вивчення «фізіологічних» якостей мови Г. Вернером [26] не мали практичної цінності. Тому заслуговують на увагу експериментальні дослідження Г. Мюллера [27; 28] під керівництвом Д. Віттмана. Представниками другого етапу розвитку вчення про ФС в Європі є М. Вандружжа, Г. Вернер, А. Зіберер, Е. Лерх, Г. Кронассер, С. Ульман. Використовуючи поняття «вторинного символізму», введено Г. Шухардом, А. Зіберер, на відміну від Е. Фенца, вважає, що звукосимволічні властивості мають не всі слова даної мови. Отже, ФС має латентний характер, а у свідомості людини «слово-звучання-значення» перебувають у тісному взаємозв'язку. Е. Лерх створює вторинну структурну відповідність між звучанням слова і його значенням [29].

Експериментальними дослідженнями З. Ньюмена, Р. Піаже (мова жестів), Е. Сепіра збагатилася лінгвістика американського континенту. Проте теза Р. Піаже про залежність ФС від «екзотичних» мов надто спрощена.

Підтвердження можливості, тобто зв'язку двох сторін мовного знака, аргументуються здатністю деяких звуків або їх комбінацій викликати певні уяви у носія мови в конкретних ситуаціях. Така здатність сумісна з довільною природою мовного знака. Краще стверджувати про довільність, а не мотивованість (термін Ф. Соссюра), оскільки довільність передбачає як чисту випадковість, так і свободу вибору, а спорадичні мотивації є сумнівними щодо випадковостей [30].

Здатність звуків викликати образи ілюструється таким типом ономапої, як ідеофони. У них використовуються такі артикуляції або сполучення звуків, які у силу своєї відносної рідкості використання набувають особливої експресії. Власне з їх допомогою у мову вводяться особливо чуттєві або ментальні враження, пов'язані з певними предметами, рухами або ситуаціями [31]. Незважаючи на надзвичайну експресивність ідеофонів, вони є кодованими елементами лексики як сукупності умовних асоціацій між звуками і змістом, що визначається носіями однієї і тієї ж мовної спільності. Ідеофони чітко кодовані, багато звуків, які у них використовуються, присутні в інших словах відповідних мов, а причина та ж сама: із-за обмеженої кількості фонологічних засобів розрізнення зростає ступінь використання кожного з них. Відповідно, у разі ідеофонів, як і у разі ономапої інших типів, не можна говорити про фоносемантизм однозначно.

Отже, довільна природа мовних знаків відводить семіологічній діяльності навіть у разі очевидного наслідування порівняно незначну роль. Пошук та аналіз неоднозначних відношень *слово – знак* у межах фоносемантичних явищ продовжується [32].

Література:

1. Воронин С.В. Основы фоносемантики. Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1982. 242 с.
2. Lommel H. Grundfragen der allgemeinen Sprachwissenschaft. Berlin : Walter de Gruyter, 1967. 686 S.
3. Соссюр Ф. де. Труды по языкознанию. Москва : Прогресс, 1977. 695 с.
4. Солнцев В.М. Языковой знак и его свойства. *Вопросы языкознания*. Москва : Наука, 1977. № 2. С. 15–28.
5. Шаффа А. Введение в семантику. Москва : Иностран. лит., 1953. 376 с.
6. Eco U. Semiotik. Entwurf einer Theorie der Zeichen. München : Wilhelm Fink Verlag, 1987. 439 S.

7. Левицкий В.В. Семантика и фонетика: пособие, подготовленное на материале экспериментальных исследований. Черновцы : Изд-во Чернов. ун-та, 1973. 102 с.
8. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. Москва : Наука, 1955. 416 с.
9. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. Москва : Сов. энцикл., 1966. 606 с.
10. Бенвенист Э. Общая лингвистика. Москва : Наука, 1974. 447 с.
11. Воронин С.В. Фоносемантические идеи в зарубежном языкознании. Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1990. 200 с.
12. Кубрякова Е.С. Возвращаясь к определению знака. *Вопросы языкознания*. Москва : Наука, 1993. № 4. С. 18–27.
13. Блумфилд Л. Язык. Москва : Просвещение, 1968. 607 с.
14. Пауль Г. Принципы истории языка / пер. с нем. ; под ред. А.А. Холодовича. Москва : Наука, 1960. 500 с.
15. Jespersen O. Symbolic value of the vowel «i». *Linguistica*. Copenhagen : Levin a. Munksgard, 1933. P. 283–303.
16. Кубрякова Е.С. Динахрония. *Большой энциклопедический словарь. Языкознание*. 2-е изд. Москва : Большая Российская Энциклопедия, 1998. С. 136.
17. Мельников Г.П. Орфонимия и мотивированность знака. *Проблемы мотивированности языкового знака*. Калининград : Изд-во Калинин. ун-та, 1976. С. 3–9.
18. Материалы семинара по проблеме мотивированности языкового знака. Ленинград : Наука, 1969. 78 с.
19. Журавлёв А.П. Символическое значение языкового знака. *Речевое воздействие. Проблемы прикладной психолінгвістики* / отв. ред. А.А. Леонтьев. Москва : Наука, 1972. С. 81–96.
20. Журавлёв А.П. Звук и смысл. Москва : Наука, 1981. 160 с.
21. Сепир Э. Язык. Введение в изучение речи. Москва ; Ленинград : Наука, 1934. 222 с.
22. Леонтьев А.А. Психолінгвістика. Ленинград : Наука, 1967. 118 с.
23. Аветян Э.Г. Мера знаковости языка. *Проблемы мотивированности языкового знака*. Калининград : Изд-во Калинин. ун-та, 1976. С. 12–18.
24. Зильберт Б.А. Мотивированность языковых знаков: опыт типологии. *Проблемы мотивированности языкового знака*. Калининград : Изд-во Калинин. ун-та, 1976. С. 27–32.
25. Brown R., Nuttal R. Method in phonetic symbolism experiments. *Journal of Abnormal and Social Psychology*. 1959. № 54. P. 441–445.
26. Werner H. Grundlagen der Sprachphysiognomik. Leipzig : Verlag von Velhagen u. Klasing, 1932. 85 S.
27. Müller H. Experimentelle Beiträge zur Analyse des Verhältnisses von Laut und Sinn. Potsdam ; Berlin : Müller u. Kiepenheuer Verlag, 1935. 154 S.
28. Müller U. Phonetische Probleme und ihre Ursachen bei Deutschlernern. Frankfurt : Frankfurter Verlag, 1994. 206 S.
29. Lerch E. Vom Wesen des sprachlichen Zeichens. Zeichen oder Symbol? *Acta Linguistica*. 1939. № 1. S. 145–161.
30. Штельмах В. Интересные факты о мозге человека. 2017. URL : <https://econet.ru/articles/183281-znanie-etih-5-faktov-omozge-izmenit-vashu-zhizn>.
31. Прохорова П.В. Новые тенденции исследования языковой картины мира. *Научные записки. Серия: Филологические науки (мовознавство)*. Кировоград : РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2015. Вып. 137. С. 524–527.
32. Wierzbicka A. Experience, evidence, and sense: the hidden culture legacy of English. Oxford ; New York : Oxford University Press, 2010.

Savchuk T. The correlation between phonosemantics, onomatopoeia and linguistic sign in the linguistic triad

Summary. The correlation between linguists meaning of the word and its sound form, based on the ability of the sound to cause non-sound notions provokes a particular interest among

linguists. This property can be explained by the original role of the objects and phenomena associated with different sounds in human life, which held various stages of its development. Three stages can be obviously determined in the study of phonosemantics: at the initial stage of origin and development of the doctrine of phonosemantics – a linguistic method of selection and analysis of factual material, typical of European linguistics by such methods as description, observation, intuition, subjectivism without the use of mathematical apparatus or other more precise criteria; study of physical (articulatory) properties of sound, which, however, did not find experimental confirmation and in practice came to the search for examples as well; experimental studies of the existence of phonosemantics, which led to the highest scientific and objective stage of development of the doctrine of the symbolism of sound. In this context the language sign is an important category. Language signs are

arranged in a sign system in which individual signs are connected naturally and obtain their meaning only in conjunction with other signs of the same system. Language meaningfulness of the sign is determined by internal aspect of language and delimited from all other linguistic signs of the same system. A sign is a certain material object that points to another object of the surrounding reality, ie the sign has two indications: it is material (perceived by the object of reality) and points to something outside itself. In fact, the whole mystery of languages as organisms, which fill the sound substance with the intention of notation or focus the content from the very materiality of sounds, lies in this basic property of the sign. This property is as follows: the signifier and the signified are absolutely inseparable.

Key words: phonosemantics, onomatopoeia, linguistic sign, word meaning, sound structure, arbitrariness, motivation, the principle of determinism, taboo.